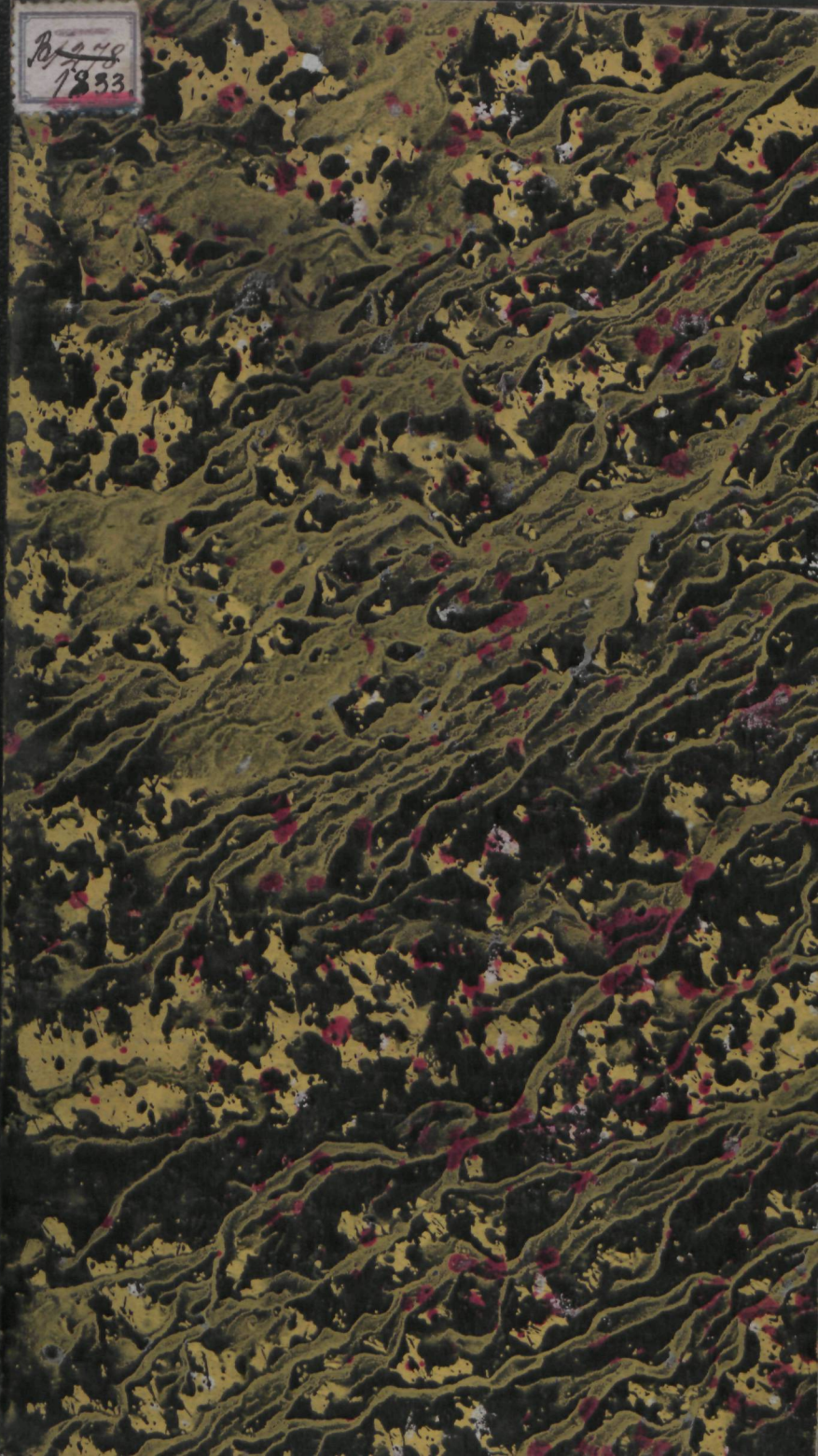

B. 248
1833

ABD - ramat.

Maksab valmis pigitud 6 kop. hõb.

Keiserliku Ahaliku
Rm-kogu kink. 1916.

Tarto linnas.

Trükkitud G. J. Karowi kirjadega.

—
1865.

J B M B 7 = 1 2 3 4

Gegen den Wiederabdruck dieses ABD-Buchs ist, nach geschehener Durchsicht von Seiten des Livländischen evangel.-luther. Consistoriums nichts einzuwenden.

Riga Schloß, den 29. Januar 1865.

Affessor P. Carlblom, stellv. Vice-Präses.

Nr. 180.

J. Eckardt, Secr.

Von der Censur gestattet.

Dorpat, den 4. Februar 1865.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

44572

1865

A b d e g h i j k
 l m n o p r s s
 st u w. ä, ö, ü.

A B D E G H I K
L M N O P R S T
U W.

Ab	Eb	Ib	Ob	Ub
ad	ed	id	od	ud
ag	eg	ig	og	ug
at	et	it	ot	ut
ah	eh	ih	oh	uh
af	ef	if	of	uf
al	el	il	ol	ul
am	em	im	om	um
an	en	in	on	un
ap	ep	ip	op	up
ar	er	ir	or	ur
as	es	is	os	us
at	et	it	ot	ut
au	—	iu	—	—
aw	ew	iw	ow	uw

Ba	be	bi	bo	bu
Da	de	di	do	du
Ga	ge	gi	go	gu
Ha	he	hi	ho	hu
Ja	je	—	jo	ju
Ka	ke	ki	ko	ku
La	le	li	lo	lu
Ma	me	mi	mo	mu
Na	ne	ni	no	nu
Pa	pe	pi	po	pu
Ra	re	ri	ro	ru
Sa	se	si	so	su
Ta	te	ti	to	tu
Wa	we	wi	wo	wu

Uf	ö	eks	Sal	helm	joud
us	ön	ilm	hel	hilp	järst
äf	öal	ofs	hiir	hind	järw
aed	aas	org	hool	hing	jaht
aeg	aast	ots	hoop	hirn	
ai	aaw	ust	hunt		Kaal
ait	äär	uul	harg	Sa	kaas
au	on	uus	hais	jooft	fam
auf	oun	üfs	haud	juur	feel
aur	and	arst	hang	jalg	feet
eit	arm	Elts	hein	järg	fon

foor	förm	mees	pais	saan	täf
fof		moon	poeg	jaar	taim
fuf	Qu	mafs	pois	fap	toug
füüs	laas	Mats	podud	fep	töld
fael	lin	mets	püs	fif	tuhf
faem	loof	muhf	pil	foon	tund
faup	luf	mäng	piip	fuur	täht
faus	liw	märk	piir	fü	täis
foer	lund	mööt	pafs	faun	Wö
föis	laew		palg	fant	woi
fuiw	land	Map	palf	farn	waat
faarn	laul	niit	part	fild	waf
farp	laut	noot	pilw	film	wil
fäff	läng	nou		furm	waew
fejff	leib	nöäl	Riid	fölg	waim
fimp	long	nöör	riif	fuits	wabt
fiing	laaft	nöps	roog	föld	wars
fits	laps	nahf	raud	fölg	waff
folm	lehm	nurf	rööm		wend
fuld	leht		räim	Dö	wäff
fumb	lin	Pu	riift	taat	wörf
furg	luft	pea	rind	tal	
fäff		pääw		tuf	
föht	Ma	pael	Su	tuul	
fört	meel	paif	faag		

Te on lai.
 Lep on lai.
 Naast on pitk.
 Laud on suur.
 Nälg on suur.
 Lin on suur.
 Ta sü on suur.
 När on järsk.
 Kuub on uus.
 Mo köht on täis.
 Koer on hul.
 Peips on suur järw.
 Laps on laisk.
 Koer on tru.
 Wars on noor.
 Kust poolt tuul on?
 Tuul on külm.
 Noor ku.
 Ku on täis.

Ta lööts on täis.
 Ilm on kuitw.
 Sul on tölp keel.
 Tal on nõrk meel.
 Kam on arm.
 Leib on nätsk.
 Leib on küps.
 Mees on lest.
 Kirik on lest.
 Lõng on koor.
 Üks hea kord lund.
 Se on liig.
 Mees on maas.
 Laps sööb ja joob.
 Kel on pool kolm.
 Se on auus, kes head
 teeb.
 Lind on käes.
 Järg on kä.

2.

Ab-bi
 A-dam
 ad-der
 ah-hi
 ah-ne
 ah-nus
 am-ba
 am-met
 an-ni

ar-ro
 as-si
 Eh-te
 el-lo
 em-ma
 em-maf
 E-wa

Hab-be
 häb-bi
 häd-da
 hai-ge
 ha-mer
 ham-mas
 Harjo-ma
 har-ri
 Hei-na-ku

hing	rod-dil	kas-so	om-ij-toof?	mäh-hi	oir-röq
hig-gi	or-ril	kas-te	om-on-uf?	mag-go	o-inq
him-mo		kat-tal		Mah-la-fu	aj-inq
Hi-o-ma	od-dil	Kei-fer	od-don?	Mar-ret	er-röq
höb-be	od-dil	kin-nas	on-ij-fo?	Mar-ri	on-lij
ho-ne	ij-dil	kir-ri	om-mof	Mih-kel	rod-öiq
	ij-ij	kitw-roi	on-mof	möt-te	rod-döq
Za-ni-fu	mäl-li	köh-ha	og-lj	mois-tus	on-ij-röq
ih-ho	älil-ij	koh-hus	og-pij		od-dil-q
il-lo	im-mil	kuh-hi	od-döf	Nab-ba	od-dil-q
In-gel	nij-er	kül-la	on-ij-er	nae-ne	ij-dil-q
jög-gi		kur-ri	od-dil	näd-dal	er-ij-q
is-fa	rod-don?		ol-lil	näp-po	
J-faf	on-mof	Zad-de	on-ij-uf	nel-li	od-don?
Zür-ri-ku	og-pij	lah-fe		nim-mi	od-don
Zum-mal	od-dil	lah-ti	od-don?	nin-na	on-ij-er
	on-ij-röq	lais-fus	on-mof	nög-gi	od-dil
Kab-bi	og-pij	lam-mas	on-mof	nug-ga	od-dil
Ka-dri	og-pij	Zau-pääm	il-lon?		on-ij-röq
käg-go	og-löq	Za-us	on-lon	Öd-de	on-mof
käm-mah	og-lon?	law-wa	od-dil	öi-ge	om-mof
käf-fi	ol-löq	lei-sif	od-röq	öi-gus	er-don
kah-jo	ol-löq	le-tit	og-pij	öl-lut	on-ij-röq
ka-sif	on-ij-er	lih-ha	on-röq	öm-blus	er-ij-don
kal-la	er-ij-mof	lin-na	on-ij-röq	oh-hi	od-er
kan-del	on-mof	Lo-ja	on-mof	oi-nas	on-ij-er
kan-gas	og-pij	lou-na	ij-dil	on-no	od-dil
kan-ge	on-ij-röq	lub-bi	on-ij-er	or-ras	od-dil
kan-na	er-ij-röq	lüh-ter	er-er	of-fa	on-ij-er
kaps-tad	on-ij-er		ij-dil		on-mof
kar-ro	er-röq	Mäd-da	ij-dil	Pad-da	ij-dil

pär-ris	Root-fi-ma	tüd-dar
pai-o	Ru-no-ma	tur-ro
pal-jo		
per-re	Sad-da	Ub-ba
piſ-ne	Saf-fa-ma	ud-do
pis-sar	sam-mo	uh-fe
pöd-der	ſan-na	üf-fiſ
pör-ſas	ſel-ge	ül-lem
pub-dro	ſig-ga	u-lits
püh-ha	föd-da	un-ni
püh-hi	fös-trad	us-fin
pu-ſep	füd-da	
	ſul-la	Wad-der
Rab-ba	ſu-rus	wae-ne
rad-da		wäg-geto
rääs-tas	Tab-ba	wäh-hi
rah-ha	tän-na	wär-rato
rah-ho	tän-no	wa-gen
rah-was	Tal-lin	wag-ga
ra-mat	tal-we	wal-ge
ram-mo	tap-po	Wal-ga-lin
ras-fe	Tar-to	wal-le
rat-tas	tig-ge	wal-lo
raud-ſep	ter-ra	wals-ſus
re-de	ter-wis	wan-fer
rei-ſas	tin-na	wan-na
rid-da	töb-bi	war-gus
ri-ded	toi-tus	war-ras
riſ-ſas	to-res	war-ri
rö-mus	tüd-di	was-tus
roh-hi	tüh-hi	wer-ri

wes-fi	wil-li	woi-mus
wig-ga	wör-ro	wöe-ras
wiim-ne	wös-fa	

Kitowi on kotowa.	Dja on kitsas.
Taigen on pehme.	Willi on walmis.
Lammas on wagga.	Pu on tores.
Hunt on tigge.	Kaarn krooksub.
Merri on süggaw.	Kon krooksub.
Mäggi on förge.	Koer augub.
Lummi on külm.	Lind laulab.
Berri on leige.	Härg amnub.
Ughi on soe.	Lammas rögib.
Keew wessi on pallaw.	Kanna poeg piiksub.
Emma on wanna.	Sigga röhhib.
Lüttar on noor.	Hiir kirub.
Waat on tühhi.	Tuul wingub.
Kot on wilja täis.	Kon kargab.
Lummi on walge.	Kirp kargab.
Kübbar on must.	Us romab.
Kitowi on raske.	Lind lennab.
Sulg on ferge.	Kalla ojub.
Pääw on selge.	Laps maggab.
D on pimme.	Laps naerab.
Mo kirtwes on terraw.	Laps nuttab.
Mo nugga on nürri.	Laps öppib.
Söbber on tru.	Laps mängib.
Katwal mees on walsk.	Berri jookseb.
Jöggi on lai.	Kitowi on maas.

Tal imneb.
 Lammas söub.
 Laps kastwab.
 Pu terkab.
 Pu öitseb.
 Pu kannab wilja.
 Willi saab walmis.
 Rohhi närtfib ärra.
 Pääw paistab.
 Wihm teeb märjaks.
 Raste teeb märjaks.
 Tuul puhhub.
 Tuul teeb kuitwaks.
 Rohhust saab heina.
 Lehm sööb rohto.
 Hunt sööb lamba ärra.
 Lehm annab pima ja
 lihha.
 Pu annab wilja.
 Pu willi on maggus.

Haige tunneb wallo.
 Urst wahhest aitab.
 Koer waltwab ösel.
 Ku annab ösel walgust.
 Wiljast saab jahho teh-
 tud.

Jahhust saab taigen.
 Taignast saab leitwa.
 Leib täitab köhto.
 Hanni annab sulgi, ras-
 wa ja lihha.
 Turbas põlleb nenda
 kui pu.
 Juukse karmad satwad
 halliks.
 Kastwast satwad küün-
 lad tehtud.
 Ei ükski sa tōta süa.
 Igga mehhel iffe wiis.

3.

Ab=bi=kaas.
 ab=bi=mees.
 äm=ma=rif.
 ät=ti=kas.
 ah=he=lad.
 ai=tum=mal.
 and=min=ne.
 an=gri=as.

Ek=fi=tus.
 E=le=want.
 el=la=jas.
 es=mas=pääw.
 Haap=sa=li=lin.
 här=jak=fed.
 hag=ga=nad.

hob=bo=ne.

Jäl=les=tus.
im=me=täht.

Kad=da=kas.
kah=hek=sa.
kan=gro=pool.

kan=na=rif.
kan=ne=pid.

kar=ja=ne.

Ka=sa=kad.

kas=so=kas.

kas=wan=dif.

kaw=wa=lus.

kört=fi=mees.

köw=we=rus.

koh=ha=ne.

ko=li=pois.

kol=ma=pääw.

kool=meis=ter.

kud=dru=sed.

küb=bar=sep.

kü=nar=pä.

Küün=la=ku.

Küün=la=pääw.

küün=ra=pu.

kun=nin=gas.

kun=ning=riif.

Kur=re=saar.

kur=wit=fid.

kut=fi=kas.

ku=wal=ge.

Lak=ku=ja.

lat=ti=kas.

Let=ti=mees.

lin=na=sed.

lo=mi=ne.

lug=ge=ja.

lus=fi=kas.

Mah=la=ku.

mets=mes=fi.

Näit=min=ne.

näl=fi=as.

nart=sa=kas.

nör=gus=tus.

Ön=ne=tus.

ön=nis=tus.

oh=ha=kas.

oh=he=lif.

or=ra=wad.

Päh=fla=pu.

pah=han=dus.

pal=la=kad.

pen=ni=koorm.

pih=la=pu.

pil=li=roog.

pim=me=dus.
poi=si=ke.
pun=na=ne.

Ro=ma=ja.
Root=si=mees.
rum=ma=lus.
ruf=si=kas.

Sad=dul=sep.
sal=la=lik.
san=nu=med.
sip=pe=kas.
so=li=kas.
süg=gi=se.

Üllem wallitseb.
Ullamad kuulwad fanna.
Sullane kuleb perre=
mehhe fanna.
Tüdruk kuleb perre=
naese fanna.
Kuld on kollane.
Berri on punnane.
Selge taewas on sin=
nine.
Lihha fedetakse pehmeks.
Munna fedetakse kow=
waks.
Kuningas on griffas.

Ta=ni=ma.
Ta=ni=el.
töb=bi=ne.

Ug=gu=rits.
üh=hek=sa.
un=ni=ne.

Wah=tra=pu.
wal=la=to.
war=bla=ne.
was=ta=ne.
wes=si=ne.
wih=ha=ne.

Kirriko sant on waene.
Pea wallotab.
Nahk higgistab.
Seitse werst on üks
pennikoorm.
Elewant on suur ellajas.
Warblased tewad wiljale
pöllo peäl paljo kahjo;
agga nemmad tewad ka
paljo head, sest
nemmad söwad usfid
ärä.
Laps on wahhest wal=
lato.

Lapsed mängivad hea
melega; se on küll
hea, agga nemmad
peatavad ka wahhest
öppima.

Armad lapsed, kuulge

omma issa ja emma
sanna, et teie kääsi
hästi käib.

Sunnal ei jätta ühte-
gi asja undlikkuse.

Keik hakkatus on raske.

4.

Ab-bi-el-lo.

äk-ki-li-ne.

an-ger-pis-tid.

ar-mo-ken-ne.

ar-wa-ma-ta.

aw-wi-ta-ma.

Ch-hi-ta-ma.

ek-si-ta-ma.

Häd-da-lin-ne.

hän-na-lin-ne.

här-ja-ken-ne.

Jag-ga-min-ne.

im-me-teg-go.

Jum-ma-la-ga.

Käs-so-tund-ja.

kah-hek-sa-mas.

kak-si-pid-di.

kan-na-ta-ma.

kar-pi-ken-ne.

kar-ri-kak-rad.

kas-si-tap-pud.

ke-do-wil-li.

ke-le-kand-ja.

kei-ki-pid-di.

kib-be-das-te.

fir-ja-tund-ja.

fir-ri-ko-mees.

for-ra-lin-ne.

ful-la-ken-ne.

Lau-la-ta-ma.

lep-pi-ta-ma.

lüh-hi-ken-ne.

Maar-ja-hei-nad.

mes-si-la-ne.

Näg-ge-mat-ta.

nel-ja-kes-te.

Öh-ho-ken-ne.

öm-ble-min-ne.

Pil-la-ta-ma.

Ris-ti-is-sa.

Sin-ni-li-mar-jad.

Wih-has-ta-ma.

Munna on ümmargune.

Maja on nelja kandiline.

Innimenne on terve.

Innimenne saab wahhest haigeks.

Arst aitab meid sagedaste.

Suil on pitkad päwad ja lühikesed ööd.

Talwel on lühikesed päwad ja pitkad ööd.

Kes sui ajal laisk on ja middagi ei korja, sel ei sa talwel middagi süa; nink kes ommas lapse põlwes ja norusfus middagi ei õppi, peab ommas wannadusfes nälga näggema.

Jummal jaggab iggaühhele omma ossa.

Innimenne, kes head ei te, hakkab kurja mõtlema ja teggema.

Innimenne woib iggas põlwes rahhul olla ja õnne leida, kui temma agga iggas põlwes moistab toime sada, kui ta sedda teeb, mis temma lohhus on tehha, ja selle pärrast holelik on et ta woiks ifka ennem eddasi sada.

Sippelkad tewad ifka priskeste tööd, sepärrast ütleb pühha kirri: Minne sippelka jure, sinna laisk! wata temma wisid ja sa targaks. Et temmal kül polle pealiklut, ei üllewatajat egga wallitsejat: fiiski walmistab ta omma leiba suil ja korjab kotte omma toidust leikusse ajal.

Elewant ellab Asia-maal. Temma kats hammast nimmetakse walge-luuks.

Suur wallaskalla on sadda ja kats kummend jalga pitt.

Maad kuiwatakse ärra tulest ja päwa paistest, ning kastetakse jälle wihmast ja kastest.

Sare-maad on keikis paikus wega ümberpiratud, nenda kui Kurre-saar, Muhho-ma, Hio-ma.

Keik ellajad ellawadi, innimesed ellawad ka. Keik ellajad on, kui nemmad ilmale tullemad, pissokessed ja nored, ja kaswawad suremaks ja sawad wannaks. Innimesed, kui nemmad sünniwad, on ka pissokessed ja nored ja kaswawad siis suremaks ja sawad wannaks. Keik ellajad peawad ärra koolma, innimesed surewad ka ärra. Agga innimesed on ommetegi paljo kallimad kui keik ellajad, sest meil on meel ja moistus, sepärrast woime meie paljo asjo öppida, meie moistame ka räkida ja sedda ütelda, mis meie ommas süddames mötleme, ja meie hing peab iggaweste ellama.

Innimenne nääb, kuleb, haistab, maitseb ja tunneb.

Öppetused,

mis Sirafi Tarkusse-ramatusst keige ennamiste lastele tullemad tähhele panna.

Keik tarkus on Jumjala käest ja on temma jures iggaweste.

Tarkusse hallikas on Jumjala sanna.

Jumjala sannad on temma teud.

Tarkusse hakkatus on Jummalat kartma; agga kurja moistma polle mitte tarkus.

Jummal on kartuſe wäärt ja wägga suur, ja temma wäggi on immelik.

Jummal filmad on tuhhat kord ſelgemad kui päike ja waatwad keige innimeste teede peäle ja pannewad tähhele ſallajad kohhad.

Keik innimeste teud on temma ees, ja temma filmade eest ei woi ühtegi warjule jada.

Ei ühteainuſtki möttet ei olle temma ees ſallaja, ei ühteainuſtki asja ep olle temma eest warjul.

Keik Jummal teud on wägga head, ja ommal ajal sünnib ſe keik, mis ta ſeädnud. — Temma on omma tarkuſe ſured asjad kauniste ehhitanud.

Temma teud on keik head ja ta annab keik tarwitust kätte ſel ajal, kui tarwis on, ja ep olle tarwis öölda: Se aſſi on pahhem kui teine; ſeft keik leitakse ommal ajal öige ollemast.

Nenda kui temma ſurus, nenda on ka temma hallastus.

Jummal hallastus on willeſuſe ajal ni armas kui wihma piltwed poua ajal.

Jummal on kohtomoisija, ta ei pea ei ühheſtki luggu.

Kui pottiseppa ſou temma kä on, et ta keik, mis ta kätte wöttab, omma mele järrele walmiſtab: nenda on innimeſed jelle kä, kes neid teinud, et ta nende kätte maſjab omma artwamiſe järrele.

Ärra üttele: Ma ollen patto feinud ja mis hädda on mul sest olnud? sest Jummal on pitkamelelinne, ei ta jätta so kätte näggematta.

Ärra olle Jummalat kartusse wasto sanna kuulmatta ja ärra tulle temma jure kahtlasse süddamega.

Kes Jummalat kartwad, ottiwad mis temma mele pärrast, sest Jummalat kartus kelab patto.

Ärra öppetä omma suud mitte wanduma ja ärra wötta wiisiks sedda, kes pühha nimmetab ilma asjata.

Kui kegi loep ja pärrast wannub, mis sanna wöttab Jummal kuulda?

Kes Jummalat kardab, sel peab wimaks hea põlli ollema ja ta peab armo leidma omma surremissse päwal.

Keige ello ajal armasta Jummalat ja hüä tedda appi omma önnistusfeks.

Waatke wanna põlwe rahwa peäle ja katske, kes on ennast Jummalat kätte uskunud ja on häbbisse sanud? ehk kes on jänud temma kartusse sisse ja on mahha jäetud? ehk kes on tedda appi hüüdnud ja Jummal ei olles temmast holind?

Kes Jummalat armastawad, kül need hoidwad temma teed.

Hea ja kurri, ello ja surm, waesus ja rikus tulleb Jummalat käest.

Kes Jummal peäle lodab, sel ep olle ei ühheftki pudo.

Kes Jummalat kardab, se ei kardab muud middagi ja ei lähhä mitte arraks, sest Jummal on temma lotus.

Keige hea teo sees ussu Jummalat ommas hinges.

Kiitke keik Jummalat, kes üksi fured asjad teeb, kes omma ihhust meid ellus hoiab ja wöttab omma hallastust möda meiega tehha.

Enne kui sa pallud, walmista ennast.

Jummal on meid omma ennese farnatseks teinud.

Ta on meile üllesartwatud päwad ja aega annud ja on meile melewalda annud selle ülle, mis ma peal on.

Ta on algmisest innimest teinud ja on tedda jätanud temma tahtmisse kätte.

Innimesed on Jummal kääst wiis meelt kätte sanud, agga kuendamaks on ta meile moistust andnud ja seitsmendaks könnelemist.

Moistusse tundmissega on ta meid täitnud ja meile head ja kurja näitnud ja meile üttenud: Hoidke ennast keige üllekohta eest, ja on iggaühhele käsko annud temma liggimesse pärrast.

Innimesel on norelt põlwele himmo kurja järrele.

Pöggene patto eest kui ussi eest, sest kui sa temma liggi tuled, siis wõttab ta sind kinni.

Ärra te kurja, siis ei sa kurjus sind kätte.

Kui patto aeg on, siis põra ümber.

Olled sa patto teinud, siis ärra kastwata tepe enam sinna jure, ja pallu omma endiste pattude pärrast, kui sa täieste pöörnud.

Ärra wibi mitte Jummalala pole pöördes ja ärra wida aega ühhest päwast teise.

Ärra lasse ennast keelda aegsaste pallumast ja ärra wibi surmani õigeks sades.

Põra Jummalala pole ja jätta pattud mahha; pallu temma palle ees ja ärra pahhanda enam Jummalala meelt.

Keif lihha lähhäb wannaks kui rie, sest se on se seädus ma-ilma algmisest: Sa pead tõeste surrema.

Keif, mis mullast on, saab jälle mullaks, otse kui keif wesji merresse taggasi lähhäb.

Ühhe inimese päwa arro on sadda aastat, kui paljo on; agga millal iggaüks ärra surreb, se on teadmatta.

Keige omma teggude sees mõtle omma wimiste asjade peäle, siis ei te sinna patto ei ellades.

Tänna kord minnule ja homme sulle.

Otse kui wee-tilk merres ja litwa-terra, nenda on tuhhat aastat iggawesses ajas.

Igga lojus armastab omma suggu ja igga inimene omma liggimest.

Arwa omma liggimesse asjad ärra omma ennese asja järrele ja panne keif asjad hästi tähhele.

Jummalal ja innimestel on wägga pahha meel uhkussest.

Sedda surem sa olled, sedda ennam allanda ennast.

Kui teised find üllemaks on pannud, siis ärra surusta; olle nende seas kui üks nende seltsist.

Ärra olle julge omma warrandusse peäle ja ärra ütle mitte: Mul on küll, et woiksin ellada.

Ärra otfi kitust riette pärrast.

Ärra põlga keddagi, kes sant peält nähha. Mesfilane on piskoenne lindude seast ja temma willi on üllem kui muud maggusad asjad.

Ärra tõsta ennast sureks, et sa ei lange ja häbbi ei sada omma hingele.

Terwis ja hea põlli on parrem kui keif kuld, ja tuggew ihho ennam kui otsata warra.

Üks terve waene, kes ommas rammus kange, on parrem, kui rikkas, kes ommas ihhus hädda tunneb.

Kui sa wägga palju sööd, siis saad sa haigeks, ja ahne söminne sadab kõhho-wallo.

Rasfin ihho maggab terwisfega, ta touseb warra ülles ja temma hing temmaga.

Ühhe täitmatta inimesse peäle tulleb se waew,

et ta ei woi mata ja et ta saab wihhaseks ja wallo tunneb.

Wiin on palju ärra rikkunud.

Ärra sunni omma liggimist mitte ennese jure joma.

Kes kassin, se pitkendab omma ello.

Ärra olle holetu ommas haigusse, waid pallu Summalat ja pärrast kassi arsti tulla.

Summal on arsti-rohhud maa seest lonud ja moistlik mees ei põlga neid mitte.

Auusta arsti nenda kui kohhus on ja omma tarwidusseks, sest Summal on tedda ka lonud.

Uhe surno pärrast nutta. — Mässi temma ihho kinni nenda kui kohhus on ja murretse temma mattuffed. Agga lasse ennast trööstida temma pärrast, kui ta waim saab ärra lahkunud.

Wihhane mees ei woi õigeks moistetud sada.

Ärra kihhuta ennam selle süddant, kes wihhas-tud on.

Pitka melega innimenne kannatab õige ajani ja hea meel tassub temmale wimaks kasso kül.

Aja ommad asjad ärra tassase melega, siis armastab sind igga armas innimenne.

Mõttele wimiste asjade peäle ja jätta wihha-waeno mahha, et sa temmale ei sada hukkatust ja surma ja jä kaskude sisse.

Seisa riust rahho, siis teed sa patto wähhemaks; sest wihhane innimenne tõstab rido.

Se on hingele kibbe, kui wina rohkeste juakse; se kihhutab riule ja õnnetussele.

Anna omma liggimesse üllekohhut andeks ja siis antakse so pattud andeks, kui sa pallud.

Üks äkki melega wihha sütab tullokest põllema ja äkki melega riid wallab werd.

Ärra anna omma hinge kurbdusse ja ärra waewa mitte isfiennast omma nouga.

Kurbdus on paljo tapnud ja ärra rikkunud ja ei olle ommeti ühtegi kasso seal sees.

Kaddedus ja wihha lühhendawad päwad, ja tühhi murretseminne teeb wannaks enne aega.

Kui kegi ei woi mata rikkusse pärrast, se lõpetab lihha ärra ja murre selle pärrast ei lasse mata.

Se on maggus ello, kui tö teggija ommaga rahhul on.

Innimesse südda mudab temma näggo ehk heaks ehk kurjaks, ja südda, mis haljas on römo sees, teeb palle heaks lahteks. Lahte palle näitab ülles head süddame kumbed.

Kes pattuste himmude wasto panneb, se ehhitab omma ello kauniste.

Önnis on se, kedda temma hing hukka ei moista.

Ärra olle rummal ei suremas egga wähhemas asjas.

Sepärrast et ööldakse: se on üks keik, on mitto patto teinud.

Kes moistmatta, ei se panne aega tähhele.

Tark innimenne on murrelik keikis asjus ja patto ajal hoiab ta ennast ekstusse eest.

Enne peab üht asja moistma kui sedda hakka-ma, ja enne peab nou piddama ja pärrast järrele teggema.

Ärra te ühtegi ilma nouta.

Ärra otfi mitte, mis sul wägga raske, ja ärra püa mitte, mis sul wägga kange.

Ärra põlga mitte tarkade juttu ja käi nende õppetusele sannade järrel, sest nende käest woid sa head õppetust saada.

Kui kegi tark on, siis hoia selle pole.

Otse kui se on, kes warjo tautab ja tuult takka aiab, nenda on se, kes unne-näud tähhele panneb.

Unne-näud on mitto petnud ja kes nende peäle on lootnud, on eksitusse sisse sanud.

Laiskus on palju kurja õppetanud, ärra heida sepärrast mitte laiskusse peäle.

Ärra olle laisk egga totter omma teggude sees.

Ärra wiika tööd, mis waewaga tehakse, egga põllo tööd, mis keige kõrgemast on lodud.

Sä omma ammeti peäle.

Mis sa norel põlwele ei koggonud, kuidas tahhad sa sedda wannas eas leida?

Mõttele nälja aja peäle sel ajal, kui kül kä on ja waesusse ja pudo peäle rikkusse päiwil.

Panne kirja, mis sa wälja annad ja wasto wöttad.

Älita waest ja ärra lasse tedda ennesest ärra tühjalt sedda möda, kui temmal tarwis on.

Älita liggimest omma joudo möda.

So kässi ärge olgo wälja sirrutud wottes egga finni jälle andes.

Ärra jätta waest toitmatta. Põra omma kõrwa waese pole ja wasta temmale rahholisfel wiisil tassase melega.

Kes leiba rohkestes wälja jaggab, sedda õnnistawad õigede uled ja tunnistus temma headussest on tõssine.

Kes leiwaga kallis on, selle wasto nurrisewad rahwas ja tunnistus temma sitkussfest on walli.

Panne ommad anded luttu tahha waese süddamesse.

Waese põlwe ei pea ikka ärra põlgma, egga sedda rikfast, kel ep olle meelt, ei tulle sureks panna.

Kel halle meel on, se laenab liggimessele.

Laena liggimessele sel ajal, kui temmal tarwis on, agga anna ka omma liggimessele jälle õigel ajal.

Mitto on sedda, mis neile laenatud, arwanud kui leitud ja on waewa teinud neile, kes neid aitnud.

Hea mees saab käämehhels omma liggimesse eest.

Ärra unnusta kää-mehhe armo. Pattune arwab kää-mehhe warrandust ennese omma ollewad ja kes tännamatta melega on, jättab sedda kimpusse, kes tedda peästnud.

Üks ustaw söbber on üks tuggew warjo paif; kes tedda leiab, se leiab õnnistusse warrandust.

Ustaw söbber ei sünni mingi wasto ärra wahhetada.

Ärra unnusta söbra ommas süddames ja mötle temma peäle, kui sul warrandus on.

Armasta söbra truište ja olle ustaw temmaga; agga kui sa temma sallajad asjad ilmutad, siis ei sa finna tedda ennem kätte.

Ärra jätta mitte wanna söbra mahha, sest uus söbber ei olle mitte teise sarnane.

Söbra ei tunta mitte hea põlwe ajal ja wihhamees ei jä tundmatta õnnetusse ajal.

Kes kiwid lindude sekka mistab, pelletab neid ärra, ja kes söbra teotab, se kautab söbrust.

Pattune innimenne seggab söbrad ärra ja sadab rahholiste wahhele kele peksmist.

Ärra wötta ette ei ühteainust wasset teise ette wassetada, sest se ei tulle heaks kui sa olled harrind se peäle.

Walle on pahha asfi innimesfel.

Ärra olle kawwal.

Kes auko kaewab, langeb finna sisse, ja kes kōit wörguks panneb, sedda woetakse sega kinni.

Kurjat kōnnet tōstetakse jaggedaste ja ärra ussu leik kōnnet.

Enne kui sa järrele kulat ärra laida mitte sedda möda kui sa kuled.

Üks kōrwalinne ja kahhekelne on ärraneetud, sest ta on paljo rahholisfi huffa saatnud.

Willi näitab ülles, kuida pu on hoitud; nenda näitwad mõttele kōnnet innimeste süddamed ülles.

Innimest katsutakse läbbi temma kōnnedest.

Kes sallajad asjad ilmutab, se on usko kautanud.

Ärra olle nobbe omma telega.

Kui teine rägib, siis ärra lobbise paljo.

Ärra wašta mitte enne kui sa kuled ja ärra tulle kōnnega wahhele, kui teine kōnneleb.

Ärra olle mitte kahtlase melega ja ärra warritse mitte omma telega.

Lahke su teeb ennesele paljo söbro ja se keel, mis hästi moistab räkida, woib paljo häid kōnnesid kōnnelda.

Häbbene ennast need sannad wälja räkimast, mis sa olled kuulnud ja sallaja kōnnet ilmutamast; siis olled sa tõeste häbbelik ja leiad armo iggauhhe innimesse eest.

Ärra rägi ülles woöraid ello wiisid ei söbrale egga wihhamehhele.

Kes omma keelt tallitseb, se woib selle jures

ellada, kes järrele ei anna, ja kes tühjad juttud
wihkab, se tunneb wähhemat waewa.

Õnnis on se, kes omma suga ei eksi.

Kes head pörab kurjaks, se teeb katwalaste, ja
laidab ka kurjaste need asjad, mis korda lähhäwad.

Parrem on nomima kui sallaja wihhastama.

Se on pahha wiis ühhest innimesest, kui ta
ukse tagga sallaja kulab.

Õnnis on se rikkas, kedda leitakse ilma lait-
matta ollemast ja kes ei käi kulla järrel.

Õnni saab rikkaks et ta kassinaste ellab ja
tallele hoiab.

Se tö-mees, kes jodit, ei sa rikkaks.

Sittkel mehhel ei kolba rikkus mitte.

Kes isse ennese wasto kurri on, kelle wasto
peaks se hea ollema?

Kuld on mitto ärra rikkunud.

Mitto on saddunud hädda sisse rahha pärrast ja
nende hukkatus on sündind nende filma nähhes.

Üllekohtuste warrandus kuitwab ärra kui oja ja
saab äkkiste otsa kui suur pitkne wihmaga.

Kes kulda armastab, se ei olle õige.

Summal on issa auustanud ülle laste ja emma
melewalda ülle poegade on ta kinnitanud.

Auusta omma issa tö ja sannaga, et temma
õnnistus so peäle tulleks, sest issa õnnistaminne kin-
nitab laste koiad; agga emma ärrawanduminne kiskub
nende allused ümber.

Auusta omma issa teigest süddamest ja ärra
unnusta mitte omma emma laps-waewa. Mõttele et

sa neist olled sündinud ja mis woid sa neile jälle tasfuda nenda kui nemmad sulle head on teinud.

Se on kui teotaja, kes isä mahha jättab ja kui Summalast ärra wannutud, kes omma emma wihhastab.

Laps, olle abbiks omma isäle temma wannusse ja ärra kurwasta tedda temma ello ajal.

Ärra te mitte innimessele häbbi temma wannas eas, sest monned meie seast sawad ka wannaks.

Ärra olle lobba wannade hulkas.

Kolme asja pärrast ollen ma römüs kül, mis Summala ja innimesste melest armsad on: kui wennad ühhel mehel on, kui söbrus liggimessega ja kui mees ja naene hästi teine teisega leppiwad.

Katsu et sa olled hea nimme al. — Ärra sada omma aule teotust.

Olgo neid kül palju, kes soga rahho piddawad, agga waewalt olgo üksainus tuhhandette seast so nou andja.

Mis hundil on teggemist lambaga? Nenda ei olle pattusel teggemist jummalakartlikkoga.

Ärra lasse ennast igga ühhest tulest aiada ja ärra käi igga tee peäl.

Ärra te pahha orjale, kes öiete tööd teeb, egga palgalissele, kes teeb, mis kohhus.

Häbbene ennast wait jämast selle wasto, kes find terretab.

Ärra ilmuta iggamehhele, mis so süddames, siis ei sa ta find kawwalaste tännada.

On sul weiksed, siis hoia neid.

Hommito = palwe.

Oh helde, armolinne, teigewäggewam Summal, meie Issanda Jesusse Kristusse Issa! Minna tännan find teigest süddamest, et sinna mind minnewal ösel olled armolikkult hoidnud, et minno hinge waenlased mind ei woinud hullkada egga rikkuda. Sinno nimmel ollen minna ommast iholikkust unnest üllestousnud, sinno pole pöran minna ennast wiwimatta, sest et sinna ükspäinis mind olled lonud ja lunnastanud, ja sinna üksnes woid ka omma pühha Waimo läbbi mind ueste lua ja pühhitseda. Ürrata mind ka nüüd ja järgeste ülles waimolikkust patto unnest, et minna pääw päwalt woiksin öiete moista, kui suur minno rummalus on mo pattuse sündimisse poleit, ja kuida minno kurri südda ikka püab need kadduwad, ilmaikkud annid ja himmud suremaks ja kallimaks pidada, kui need waimolikkud annid ja himmud. Anna mulle, armas taewane Issa, armo, sedda minno suurt söggedust tunda ja kahhetseda, ja peästa mind sest hirmsast rummalussest. Anna ja kaswata minno sees öiget usko, waimolikko tarkust ja wägge, iggapäwa sinno sanna hästi tähhele panna, sedda ükspäinis uskuda, ja wihlkada keik kurjad nouud, mis kurratist, kurja innimestest ja minno kurjast süddamest mulle antakse, et minna sinno armo ja iggapäwase kahhetsemisse ja pattusipöörmissse läbbi woiksin omma wanna kurja süddant surretada teige pattude ja kurja himmudega. Sepärrast hoia mind, teigewäggewam önnisteggia, selfinnatfel päwal kurrati kuusatusse eest, et temma mind needmissse ja wandmissse, liajomissse, wargusse, laiskusse, petmissse, sannakuulmatta ello ja mu pattude läbbi omma wörkude sisse ei sa, egga se läbbi minno waese hinge ärra ei hukka. Pühhitse mind agga, kallis pühha Waim, et se uus inni-

menne, ehk uus südda, meel ja mõtte iggapäät woiks ettetulla, ja ei mitte filmakirjaks innimeste nähhes, waid Summala ees õiguse ja pühha ello sees ellada. Mita mind siis ka, armas taewane Issa, et ma omma tööd teen ei mitte filmakirjaks, kui se, kes innimeste mele pärrast püab olla, waid et ma woiksin omma wannematte sanna kuulda, wagga süddamega Summalat kartes ja hea melega tehha, mis nemmad käskwad. Anna mulle armo, et minna ka nende sanna wöttan kuulda, kes wägga waljud on ja mind liatõga waewawad, et ma nisugguste wasto ei nurrise, waid kindlaste ussun, et ka se minno heaks peab tullesma, kui minna kannatlik ollen, sest et keik peab heaks tullesma neile, kes Summalat armastawad. Suhhata mind nenda, armas taewane Issa, tänna ja iggal aial, et keik minno mõtte, teggo ja ello woiks sinno mele pärrast olla. Sinno holeks annan minna omma hinge ja ihho, wannemad, suggulased, keige ennamiste keik waggad ristinnimesed. Sinno pühha Waim wallitsego mind, sinno pühha Ingel olgo minno jures, et se kurri waenlanne minno peale ei sa waimust. Amen.

Palwe enne sõma=aega.

Armas taewane Issa! Keik lomad sawad sinno käest omma toidust. Ka mulle annad sinna, mis mulle tarwis on, ja toidad mind issa armoga. Õnnista ka minno tännapäwast sõma=aega omma issalikko õnnistamissegaga, ja lasse sedda mulle terwissets figgida. Anna et ma sinno annide eest sulle süddamest tänno annan ja neid kassinussegaga wastowöttan ihho üllespiddamissets ja kinnitussets, et ma jouaksin sinno tahtmist tehha ja omma liggimest armoga orjata. Toida ka minno hinge se õppetusse läbbi, et ma sinno

armoteggudest ühteainustgi ei olle ärrateninud, ja se-
pärrast keigega pean rahhul ollema, mis sinno armo-
käed mulle jaggawad Jeesusse Kristusse minno önnis-
teggia pärrast. Amen.

Palwe pärrast söma=aega.

Minna tännan sind, armolinne taewane Issa, et
sinna mind olled söötund ja jootnud. Sinno kallis
nimmi olgo se eest kidetud! Müüd lähhän ma jälle
hea melega omma tö kallale ja pallun sinno käest
önnistust, et minno tö ja teggo saaks önnistud ja
sinno tahtmisse järrele tehtud. Kui minna sinno
tahtmisse järrele teen, sinno käsjud pean ja omma
liggimest armastan, siis ei jätta sinna mind egga
minno ommased ilma leiwata ja annat mulle, kui
ma ütškord siit ilmast ärralahkun, rahhoasseme tae-
was, kus mulle ennam ihho toidust ei olle waja ja
minna pühha Englide seltsis sind kidan ja tännan
keige armo eest, mis sinna mulle olled näitnud omma
Poia Jeesusse Kristusse läbbi. Amen.

Shto=palwe.

Oh helde, armolinne, keigewäggewam Summal,
meie Issanda Jeesusse Kristusse Issa! Sind tännan
minna keigest süddamest, et sinna mind minnewal
päwal omma sure armo ja wäe läbbi olled hoidnud
ja kaitstud, et kurrat omma kawalussjega mind ei
woinud huklada. Minna ei olle mitte wäärt keige
se armo, mis sa minnule siit sadit ja ka tännapäaw
olled teinud. Mis tänno woia minna sinnule se
eest anda? Paljast sannast ei holi sinna mitte, waid
sinna ütled: Anna, mo poeg, mo tüttar omma süddant

minnule, ja olgo sinno te ehk tahtminne minno mele pärrast. Minno helde Issal! Sa tead misfuggune kurri südda mul on. Se ei tahha mitte sinno teed armastada, waid ikka laia tee peäl käia, mis hukatusse sisse satab. Wotta sedda kurja süddant minno seest, ja parranda pääw päwalt minno ekfitussed, ja te mind öige usso läbbi kolbawaks, et minna omma patto hädda süddamest tunnen, kahhetsen ja omma önnisteggia Jeesusse Kristusse pole kowwaste hoian, kes ükspäinis wäggew on minno patto hawad parrandama ja nimmo ihho ja hinge pühhitsema. Tuleta minno mele, et kui se tännapäwane pääw on lõpnuud, nenda ka minno ellopäwad peawad otsa sama, ja et sinna siis iggaühhega tahhad arro piddada, kuidas temma siin ilmas on ellanud, ja temma kätte maksta seddamöda, kui iggaüks saab teinud, olgo hea ehk kurri. Anna mulle sepärrast iggapäwa pühha murret minno hinge eest piddada, et minna woiksin tänna ja igga öhto omma wiggadussed ja ekfitussed sulle süddamest üllestunnistada ja nende wasto abbi otsida ja leida. Oh Issand! Maenitse mind allati omma pühha Waimo läbbi. Anna mulle andeks Jeesusse Kristusse minno Issanda pärrast keik minno ekfitussed ja pattud, mis on teädwad, ehk teadmatta, misga minna sinno wasto ollen ekfinud, ja puhhasta minno süddant neist armolikkult. Soia mind selfinnatsel ösel keige patto, kurja ja kahjo eest, ja ärrata mind homme warra ülles, et minna ue päwaga woiksin ue ello sees käia, keigest lihha ja waimo rojussest pühha Waimo abbi läbbi ennast puhtaks tehha, ja sedda pühhitsemist lõppetada Jummalal kartusses Jeesusse Kristusse minno önnisteggia pärrast. Amen.

1000
1000

Palwe.

Oh taewane Issa, armolinne Jummal! Minna ollen üks pattune mullatük ja ep olle wäärt, et ma ommad käed ja filmad taewa pole tõstan sind palluma; agga et sinna isse meid olled käsknud palluda, olled meile ka tootanud, et sa meie palwed tahhat kuulda, siis tean minna, et mo palwed Jeesusse Kristusse pärrast sinno mele pärrast on. Uita siis armolinne Jummal, et minna oppin öiete Jeesusse nimmel waimus ja tões palluma. Liguta minno süddant, oh helde Issa, omma sõrmega, tühhenda seddasamma keigest tühjast mõttest. Pühhitse minno su, ja panne isfi need sannad minno kele peäle, mis ma sinno ette pean üllekräima. Panne mo filmad ja kõrwad kinni, et ma ühtegi ei nä, egga kule, mis siin ilma peäl on, waid et südda, meel ja mõtted woiksid taewa pole minna. Kule siis ka iggal aial minno palwed ja peästa mind keigest häddast Jeesusse Kristusse pärrast. Amen.

Numrid.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 0.
10. 20. 30. 40. 50. 60. 70. 80. 90. 100.
1,000. 10,000. 100,000. 1,000,000.

10690
—
66

